

УДК 681.32

В. М. Кичак, д. т. н., проф. ;
Н. Г. Курилова

АНАЛІЗ ШВИДКОДІЇ РАДІОІМПУЛЬСНОГО ТРИГЕРА НА БАЗІ ІНДУКТИВНОГО ТРАНЗИСТОРНОГО НЕГАТРОНА

Проведено аналіз швидкодії радіоімпульсних тригерів на базі індуктивних транзисторних негatronів. Показано, що тактову частоту для роботи таких тригерів необхідно вибирати в 2–3 рази менше, ніж власна частота. Досліджено залежність ширини бістабільної зони від напруги керування.

Вступ

Під час побудови пристроїв обробки сигналів з частотним представленням інформації виникає необхідність застосування елементів пам'яті, до яких можна віднести амплітудні радіоімпульсні тригери. Відомо ряд праць, в яких розглянуто можливість побудови і проведено дослідження таких елементів на базі тунельних діодів [1, 2, 3]. Проте вони характеризуються рядом суттєвих недоліків, пов'язаних з типом активного елемента. Так потужність, яку генерує тунельний діод, не перевищує одиниці мВт, ширина бістабільної зони незначна і складає декілька десятків мВ, що знижує завадозахищеність і потребує застосування додаткових підсилювачів. Крім того під час роботи такого пристрою в діапазоні дециметрових хвиль виникає необхідність використання коаксіальних або мікросмужкових резонаторів, які мають значні габарити і масу. Розглянуті недоліки, певною мірою, можна усунути використовуючи схеми на базі індуктивних транзисторних негatronів (ІТН), які працюють в жорсткому режимі збудження [4].

В роботі [5] з використанням методу фазової площини показано, що у разі вмикання між колектором і емітером ІТН ємності, що резонує, в схемі можлива генерація надвисокочастотних синусоїдальних коливань і при цьому має місце жорсткий режим збудження. Для переведення такого елемента з одного стійкого стану в інший необхідно подавати на вхід запускаючий радіоімпульс, а повернення у вихідне положення здійснюється також шляхом подачі керувального радіоімпульсу, який періодично зриває автоколивання.

Метою цієї роботи є дослідження швидкодії радіоімпульсного тригера на базі ІТН, яка визначається часом наростання амплітуди коливань до величини, достатньої для спрацювання наступного елемента і часом згасання амплітуди вільних коливань до величини, яка виключає спрацювання наступного елемента за відсутності запускаючого радіоімпульсу.

Теоретичні дослідження

Розглянемо процес встановлення амплітуди автоколивань в автогенераторі з жорстким режимом збудження на базі ІТН. Як показано в [4] основне диференціальне рівняння для такого автогенератора можна записати так:

$$\frac{dU_{EK}(t)}{dt} + \alpha(1 - SR)U_{EK}(t) = 0, \quad (1)$$

де $U_{EK}(t)$ — миттєве значення напруги між емітером і колектором транзистора;

$S = \frac{1}{R_{\text{від}}}$ — миттєве значення крутості вхідної характеристики складеного ІТН;

$R_{\text{від}} = \frac{(r + r_{\text{від}})^2 + x_L^2}{r_{\text{від}}}$ — еквівалентний від'ємний опір ІТН; $R_{\text{від}} = \frac{(r + r_{\text{від}})^2 + x_L^2}{r}$ — еквівалент-

ний активний опір ІТН; α — коефіцієнт згасання; $r_{\text{від}}$ — від'ємний опір складеного ІТН; r — опір втрат.

Якщо у виразі (1) перейти від миттєвого значення крутості до середнього $S \approx S_{cp}$, то з (1) можна визначити залежність часу наростання амплітуди автоколиваний від величини напруги на емітері транзистора, що змінюється в діапазоні з $U_{EK3ап}$ до $U_{EK} > U_{EK3ап}$.

$$\tau = (t - t_{3ап}) = \frac{1}{\alpha} \int_{U_{EK3ап}}^{U_{EK}} \frac{dU(t)}{(RS_{cp} - 1)U(t)}. \quad (2)$$

Швидкість наростання автоколиваний можна розрахувати, використовуючи (1) і (2):

$$V_a = \frac{dU_{EK}(t)}{dt} = \alpha(RS_{cp} - 1)U_{EK}(t). \quad (3)$$

Використовуючи (3) і залежність повного опору складеного ІТН від напруги на емітері U_{EK} , можна побудувати залежність швидкості наростання амплітуди напруги V_a від величини напруги на емітері другого транзистора (рис. 1).

Знаючи закон зміни швидкості V_a , можна розрахувати залежність амплітуди коливаний від напруги запуску $U_{EK3ап}$. Із (3) можна визначити швидкість відносного збільшення амплітуди

$$V_n = \frac{V_a}{U_{EK}} = \alpha(RS_{cp} - 1). \quad (4)$$

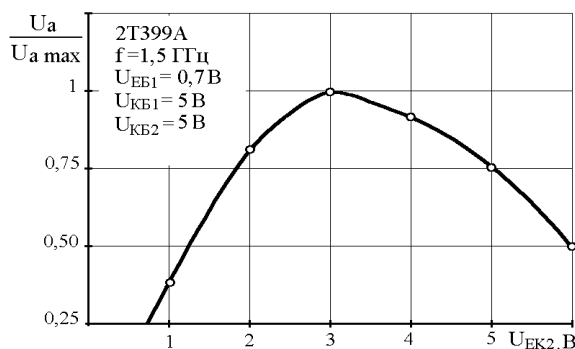

Рис. 1. Залежність швидкості наростання амплітуди напруги U_a від величини напруги на емітері транзистора, увімкненого в коло зворотного зв'язку

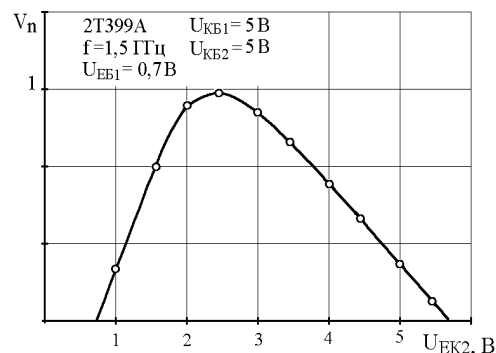

Рис. 2. Залежність відносного збільшення швидкості наростання амплітуди від напруги керування

Графік залежності відносного збільшення швидкості наростання амплітуди від напруги керування U_{EK} зображено на рис. 2.

Оскільки у виразі (4) від U_{EK} залежить S_{cp} і R , то

$$V_{nmax} = \alpha(R_{max}S_{cpmax} - 1). \quad (5)$$

Враховуючи (4), вираз (5) можна переписати у вигляді

$$V_{nmax} = \alpha \left[\frac{r_{відmax}}{r} - 1 \right]. \quad (6)$$

У цьому виразі від напруги на емітері U_{EK} залежить від'ємний опір ІТН і після запуску автогенератора амплітуда коливаний монотонно збільшується, як видно з рис. 2, досягає максимального значення для $r_{відmax}$, потім знову зменшується і наближається до нуля для $U_{EK} > U_{EKвст}$.

Для оцінки мінімального часу спрацювання тригера визначимо час, протягом якого амплітуда коливаний, після виникнення, збільшиться в K_U разів порівняно з максимальною амплітудою $U_{EK3ап}$ радіоімпульсу запуску. Згідно з (2)

$$\tau_{K_U} = \frac{1}{\alpha} \frac{K_U U_{EK\text{зап}}}{U_{EK\text{зап}}} \frac{dU_{EK}}{(RS_{cp} - 1) U_{EK}}. \quad (7)$$

Цей час зручно описати кількістю періодів власних коливань тригера

$$N_k = \frac{\tau_k}{T} = \frac{Q}{\pi} \frac{K_U U_{EK\text{зап}}}{U_{EK\text{зап}}} \frac{dU_{EK}}{(RS_{cp} - 1) U_{EK}}. \quad (8)$$

Визначимо умови, для яких час збільшення амплітуди коливань в K_U разів буде найменшим. Як видно з (8), цей час залежить тільки від амплітуди запуску $U_{EK\text{зап}}$ і її величина, для якої N_k має екстремальне значення, визначається з умови

$$\frac{dN_k}{dU_{EK\text{зап}}} = 0.$$

Цю умову з урахуванням (8) можна переписати у вигляді

$$S_{cp}(U_{EK\text{зап}}) = S_{cp}(K_U U_{EK\text{зап}}). \quad (9)$$

Враховуючи залежність середньої крутості від напруги на емітері в жорсткому режимі, рівняння (9) має єдиний розв'язок за умови

$$U_{EK\text{н}} < U_{EK\text{зап}} < U_{EK\text{вст}}.$$

Розв'язок рівняння (9) з урахуванням характеру наростання коливань і дає те оптимальне значення напруги запуску $U_{EK\text{опт}}$, з яким збільшення амплітуди в K_U разів буде досягнуто за найменше число періодів $N_{k\text{мін}}$.

За теоремою Лагранжа середня швидкість наростання U_{EK} в межах від $U_{EK\text{опт}}$ до $K_U U_{EK\text{опт}}$ дорівнює

$$V_{a\text{ср}} = V_a(U_{EK}^*) = \frac{U_{EK\text{опт}}(K_U - 1)}{TN_{k\text{мін}}}, \quad (10)$$

де U_{EK}^* — те значення амплітуди на емітері, при якому швидкість V_a збігається з середньою швидкістю $V_{a\text{ср}}$, причому $U_{EK\text{опт}} < U_{EK}^* < U_{EK\text{опт}} K_U$.

Розв'язуючи рівняння (10) відносно $N_{k\text{мін}}$ з урахуванням (3), отримаємо

$$N_{k\text{мін}} = \frac{1}{\pi} \frac{(K_U - 1) U_{EK\text{опт}}}{V_{a\text{ср}}} = \frac{1}{\pi} \frac{(K_U - 1) U_{EK\text{опт}}}{\left(S_{cp}^* \rho \beta_{oc} - \frac{1}{Q} \right) U_{EK}^*}, \quad (11)$$

де $S_{cp}^* = S_{cp}(U_{EK}^*)$.

Для невеликих $K_U U_{EK\text{опт}} \approx U_{EK}^*$, тому вираз (11) можна спростити

$$N_{k\text{мін}} \approx \frac{1}{\pi} \frac{(K_U - 1)}{\left(S_{cp}^* \rho \beta_{oc} - 1 \right)}. \quad (12)$$

Таким чином, вибираючи амплітуду запускаючої напруги, можна використовувати найкрутіші ділянки кривої росту коливань і зменшити час, за який амплітуда тригера збільшиться в K_U разів.

Аналіз виразу (12) показує, що найменше значення $N_{k\text{мін}}$ обмежується найбільшим значенням середньої крутості ПН, або величиною від'ємного опору, добротності коливальної системи, яка залежить, в свою чергу, від параметрів другого транзистора, який утворює коло зворотного зв'язку. Не зупиняючись на інших обмеженнях, розглянемо як змінюється N_k зі зміною амплітуди запускаючої напруги між базою і емітером другого транзистора, яку найдоцільніше використовувати для керування процесами переходу з одного стану в інший. Графіки теоретичних залежностей мінімального числа періодів N_k , протягом яких амплітуда автоколивань тригера зростає в K_U

разів, показані на рис. 3. Частота запускарних радіоімпульсів збіглася з власною частотою коливань тригера.

Аналіз залежностей показує, що з оптимальними значеннями амплітуди напруги керування, мінімальне число періодів амплітуди запускарючих імпульсів може знаходитись в межах 2...3, тобто тактову частоту для роботи таких тригерів необхідно вибирати в 2...3 рази меншу власної частоти.

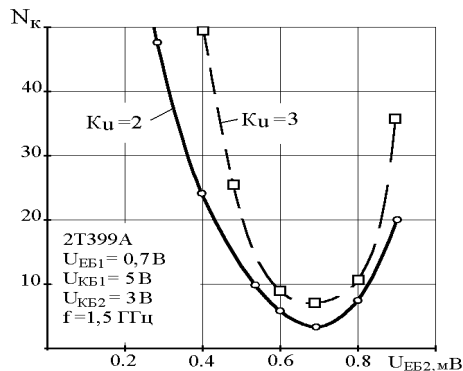

Рис. 3. Залежність мінімального числа періодів N_k , протягом яких амплітуда автоколивань зростає в K_U разів

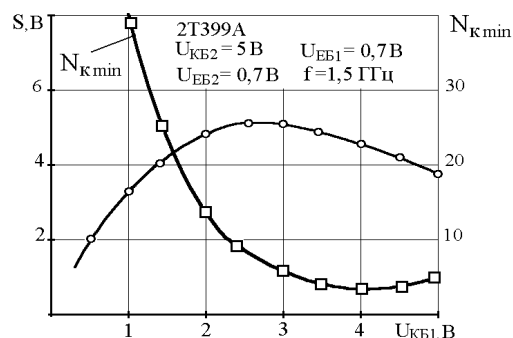

Рис. 4. Залежність ширини бістабільної зони S і мінімального числа періодів, протягом яких амплітуда автоколивань зростає в K_U разів, від амплітуди запускарного радіоімпульсу напруги на базі першого транзистора

В працях [4, 5] зазначається, що застосування ІТН приводить до розширення бістабільної зони таких тригерів, тому доцільно дослідити, як впливає вибір робочого режиму на мінімальне число періодів коливань, протягом яких амплітуда автоколивань зростає в K_U разів. Графіки залежності ширини бістабільної зони і мінімального числа періодів, протягом яких амплітуда автоколивань зростає в K_U разів, показані на рис. 4. З аналізу очевидно, що коли напруга на базі транзистора близька до правої межі бістабільної зони, то кількість періодів, протягом яких амплітуда коливань зростає в K_U разів, зменшується.

Висновок

1. Проведені дослідження показують, що швидкодія радіоімпульсного тригера обмежується величиною крутості вхідної характеристики індуктивного транзисторного негатора і параметрами коливальної системи.
2. Ширина бістабільної зони може змінюватись в широких межах в залежності від режиму роботи транзисторів і в декілька разів перевищує ширину бістабільної зони для аналогічного пристрою на тунельному діоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаров Б. А., Полежаев В. А., Тузов В. М. Амплитудная характеристика регенератора радиоимпульсов на основе генератора в жестком режиме // Радиотехника. — 1976. — Вып. 31. — № 5. — С. 47—51.
2. Яловега Г. И., Карпунин А. В., Лоза Ю. Х., Слепченко Н. И. Проектирование частотного элемента на основе автотенератора // Радиотехника. — 1985. — Вып. 75. — С. 144—147.
3. Гарматюк С. С. Экспериментальные исследования двухчастотного СВЧ тригера на туннельном диоде // Известия вузов. Радиотехника. — 1966. — Т. 9. — № 4.
4. Кичак В. М. Радиоімпульсні логічні НВЧ елементи. Монографія. — Вінниця: Універсум—Вінниця, 1999. — 240 с.
5. Кичак В. М., Осадчук В. С. Амплитудный триггер с радиоимпульсным управлением // Электронная техника в автомобилке. — М.: Сов. радио, 1978. — № 10. — С. 265—268.

Матеріали статті рекомендовані до опублікування оргкомітетом конференції «Сучасні проблеми радіоелектроніки, телекомунікацій та приладобудування» (2—5. 07.05)

Надійшла до редакції 11.07.05
Рекомендована до друку 21.07.05

Кичак Василь Мартинович — завідувач кафедри, **Курилова Наталія Геннадіївна** — асистент.
Кафедра телекомунікаційних систем і телебачення, Вінницький національний технічний університет